

14. Власюк О. С. Конкурентоспроможність енергетики : стан, проблеми, перспективи / О. С. Власюк, Д. К. Прейгер // Стратегічна панорама. – 2009. – № 2. – С. 26-35.

15. Єрмілов С. Ф. Енергетична політика в контексті сталого розвитку держави / С. Ф. Єрмілов // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 9-24.

16. Луцишин З. О. Економічна детермінанта структурних змін світового паливно-енергетичного комплексу / З. О. Луцишин, О. І. Дікарев // Економічний часопис-XXI. – 2009. – № 11-12. – С. 3-9.

17. Energy: A Challenge for Europe and the World [Електронний ресурс] / [Directorate General for Energy]. – Режим доступу : <http://aei.pitt.edu/41184/1/A5183.pdf>

18. BP Statistical Review of World Energy 2013 // Офіційний сайт British Petroleum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf

19. Ваганова Е. В. Выявление системы показателей состояния и динамики экономики в рамках доминирующего и формирующегося технологического уклада / Е. В. Ваганова, В. И. Сырякин, М. В. Сырякин, Т. В. Якубовская // Проблемы учёта и финансов. – 2011. – № 4. – С. 67-72.

20. World Trade Report 2013: Factors shaping the future of world trade // Офіційний сайт : World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report13_e.pdf

УДК 339.92

Н. В. Кирилюк
*аспірант кафедри міжнародної економіки,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Ключові фактори модернізації економіки європейських країн

У статті визначено характер та напрями модернізації економік європейських країн під впливом сучасних трансформаційних процесів, що пов'язані насамперед із формуванням постіндустріальної моделі розвитку суспільства. Детально проаналізовано основні зміни, які відбулися в економіці країн Європи у 1980-2010 роки.

Ключові слова: європейські країни, постіндустріальна економіка, інтелектуальний капітал, структурне безробіття, чинники трансформації.

Н. В. Кирилюк
*аспірант кафедри міжнародної економіки,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Ключевые факторы модернизации экономики европейских стран

В статье определен характер и направления модернизации экономик европейских стран под влиянием современных трансформационных процессов, связанные, прежде всего, с формированием постиндустриальной модели развития общества. Подробно проанализированы основные изменения, которые произошли в экономике стран Европы в 1980-2010 годы.

Ключевые слова: европейские страны, постиндустриальная экономика, интеллектуальный капитал, структурная безработица, факторы трансформации.

N. Kirilyuk

*Postgraduate Student, Department of International Economics,
Kyiv National Economic University named after V. Getman*

Key Factors of Modernization of the Economy of European Countries

The article outlines the nature and direction of economic modernization of European countries under the influence of contemporary transformation processes, which are primarily associated with the formation of post-industrial economy. It analysis in detail the major changes, that have taken place in the economy of European countries from 1980's till 2010's.

Keywords: European countries, post-industrial economy, intellectual capital, structural unemployment, factors of transformation.

Постановка проблеми

Контури економіки європейських країн на межі ХХ та ХХІ століть визначаються якісно новими фундаментальними процесами, серед яких ключовими можна виділити формування у розвинених країнах постіндустріальної економіки, заснованої на знаннях та інформації, утвердження ринкових відносин у глобальному світі, загострення тенденцій глобалізації суспільств. Разом з тим суттєво впливають на економічний розвиток країн Європи сучасні демографічні процеси, окремої уваги заслуговує світова фінансово-економічна криза, яка згодом для Європи перетворилася у боргову кризу.

Базою дослідження обрано європейські країни, до яких згідно з методикою ООН належать 28 країн Європейського Союзу, Албанія, Андорра, Білорусія, Боснія та Герцоговина, Ісландія, Ліхтенштейн, Македонія, Молдова, Монтенегро, Норвегія, Росія, Сербія, Україна та Швейцарія. Якщо розвинуті європейські країни показують здебільшого прогресивний досвід модернізації економіки, то стосовно постсоціалістичних країн не можна стверджувати однозначно. Тим не менше вивчення досвіду розвинутих країн може сприяти формуванню конкурентоспроможної національної моделі економічного розвитку для інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці європейських країн, присвячені роботи зарубіжних науковців: Н. Горової [2], М. Каргалової [12], І. Корольова [18], В. Федорова [14], Ю. Шишкова [17], а також вітчизняних учених-економістів: З. Варналія [6], А. Колота [13], Д. Лук'яненка [13], О. Мягих [1], О. Пашкова [4], А. Поручника [10; 13], Я. Столярчук [7; 13] та інших. Аналіз наукових робіт зазначених авторів свідчить про відсутність комплексної оцінки основних змін, що відбулися в економіці європейських країн у 1980-2010 роки.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Недостатньо вивченими залишаються ключові чинники модернізації, які в умовах кризи впливають на формування національних країнових моделей економічного розвитку в Європі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження характеру та векторів трансформаційних процесів у економіці європейських країн на сучасному етапі розвитку світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження

У контексті глобальних трансформацій відбулися якісні зміни в економіці країн Європи під впливом зовнішніх чинників (техноглобалізація, фінансова глобалізація, регіональна інтеграція тощо) та внутрішніх. Першочерговим внутрішнім фактором, який системно впливає на трансформацію економіки європейських країн, виступають суттєві зрушення у структурі факторів та умовах виробництва, коли до класичних факторів долучаються інформація, знання, інтелектуальний капітал, засоби зв'язку та інше. Капітал поступається місцем організації людей, що мають відповідні знання, здібності й успішно маніпулюють ними на рівні господарської організації. Надзвичайно важливим стає інтелект, творча діяльність людини, обмін інформаційними продуктами, які мають творчий зміст. Відповідно виникає необхідність інвестування коштів у людський капітал, до того ж подібні капіталовкладення є на сьогодні найбільш ефективним видом інвестицій. З метою конкретизації цілей і напрямів нарощування інтелектуального капіталу в документі «Європейська стратегія – 2020» зазначається про необхідність збільшення числа дослідників у наступному десятиріччі як мінімум на 1 млн осіб. Особлива увага приділяється нарощенню дослідницького потенціалу кадрового складу у сфері бізнесу. Не менш важливим завданням у галузі освітньої політики є збільшення частки європейської молоді з вищою освітою або науковим ступенем до 40 % [1].

Ще одним фактором модернізації економіки європейських країн є скорочення первинного та вторинного секторів на користь сфери послуг, що відбувається в структурі національних господарств у зв'язку з формуванням у розвинених країнах постіндустріальної економіки. Так, у сучасній економіці європейських країн відбувається зниження ролі первинного сектору, про що свідчить зменшення використання земель і скорочення попиту на природні ресурси. В останні десятиріччя в структурі економіки ЄС помітно зниження частки промисловості: з 20,5 % у 1995 р. до 17,1 % у 2008 році. Однак промисловість зберігає першість за підвищенням продуктивності праці та ростом заробітних плат. За результатами досліджень Європейської комісії, проведених у 2009 р., підвищення продуктивності праці серед усіх галузей промисловості за період з 1995 по 2007 рр. відбулося в середньому на рівні 3,2 %. У таких високотехнологічних галузях, як хімія та виробництво електро- та оптичного обладнання відповідний показник досяг 5,2 % і 6,8 %. Для порівняння підвищення продуктивності праці у сфері сільського господарства, лісового господарства та рибальства за відповідний період становило лише 2,8 %, а у сфері послуг помітна позитивна динаміка спостерігалася лише у фінансових послугах (2,7 %), а також транспорті та комунікаціях (3,3 %) [2].

Зростання значення сектору послуг відображається і в структурних змінах у системі споживання. Уже з другої половини 1950-х років у Європі почали формуватися соціальні потреби (освіта, медицина, спорт, відпочинок тощо), частка яких у структурі споживчих витрат неухильно зростає. Так, у країнах ЄС-27 у складі сукупних споживчих витрат домогосподарств питома вага витрат на послуги охорони здоров'я у 2011 р. становила 3,6 %; зв'язку – 2,7 %; культури й відпочинку – 8,8 %; освіти – 1,1 %; ресторанів і готелів – 8,6 %; оплату комунальних послуг – 23,8 % [3]. Тобто сукупна питома вага послуг у складі споживчих витрат домогосподарств країн ЄС-27 досягає майже 50 %.

Цікавий досвід щодо структурної трансформації демонструє Фінляндія. У країні активно розвивається так званий кластерний підхід до структуризації економіки. Фахівцями Інституту дослідження економіки Фінляндії (ETLA) методами

аналізу таблиць «витрати-випуск» були ідентифіковані дев'ять основних кластерів: лісовий, інформаційний і телекомунікаційний, металургійний, енергетичний, бізнес-послуг, охорони здоров'я, машинобудівний, харчовий, будівельний.

Нині Фінляндія, маючи 0,5 % світових запасів лісових ресурсів, забезпечує понад 10 % світового експорту продукції деревопереробки, зокрема 25 % світового експорту якісного паперу. Частка Фінляндії на ринках телекомунікаційної продукції також виключно висока для такої маленької країни: близько 30 % ринку устаткування мобільного зв'язку та майже 40 % ринку мобільних телефонів, що говорить про дуже високий рівень конкурентоспроможності.

Можна відзначити цікавий парадокс: ефективний розвиток виробництва продукції з високою доданою вартістю й активні інновації відбувалися в секторах, що переживали дефіцит природних ресурсів. Нестача власних енергоресурсів сформувала попит на енергоефективні технології, відносна нестача лісових ресурсів, металів, хімікатів стимулювала поглиблення процесів переробки сировини. Підприємницький розрахунок і грамотна промислова політика забезпечили правильний вибір перспективних ринкових ніш та інвестиційних пріоритетів.

Що стосується постсоціалістичних країн (Латвія, Литва, Естонія, Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Україна, Росія, Білорусь, Молдова, Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія), то основні процеси структурної трансформації розгорталися в рамках утвердження ринкових відносин. Досвід здійснення успішної структурної перебудови в цих країнах є досить обмеженим. Серед країн із транзитивною економікою, що досягли найкращих результатів, успішні структурні реформи поки здійснено за такими напрямками: у галузевій структурі – скорочення галузей важкої промисловості та сільського господарства при суттєвому зростанні виробництва споживчих товарів і розвитку сфери послуг; в інституційній структурі – швидка та масштабна приватизація, розвиток малого та середнього бізнесу; у зовнішньоекономічній структурі – зростання відкритості національних економік, активізація освоєння ринку розвинених країн і залучення прямих іноземних інвестицій [4].

Не менш важливим чинником модернізації економіки країн Європи є перехід до наступного технологічного укладу. Починаючи з 1980-х рр. у країнах Європейського Союзу, як і в США, Японії та країнах Південно-Східної Азії, починає утверджуватися п'ятий технологічний уклад, основою якого стає обчислювальна техніка, роботобудування, мікро- і оптиковолоконні технології, телекомунікації, біотехнології, штучний інтелект.

Поширення Інтернету, як невід'ємна складова п'ятого технологічного укладу, впливає практично на всі галузі економіки. Підприємства одними з перших почали використовувати Інтернет для своїх потреб, що дало їм змогу підвищити ефективність своєї діяльності. Так, наприклад, результати компаній Фінляндії показують, що підприємства, які використовують комп'ютери, мають утричі вищу продуктивність, ніж ті, які ними не користуються. Залучення 10 % працівників до використання персональних комп'ютерів на фінських підприємствах підвищує продуктивність праці на 1,8 %. У Швеції на змішаному виробництві підприємств такий ефект був оцінений у 1,3 %. Цікавим є факт, що підприємства сектору послуг використовують інтернет-вузли та комп'ютери частіше за виробничий сектор і мають вищу частку працівників, які користуються комп'ютерами регулярно. Динаміку нарощення оснащеності підприємств комп'ютерами можна прослідкувати за показниками: у 2003 р. менше ніж чотири з десяти підприємств

мали широколінійний доступ у ЄС-15, а вже до 2009 р. показник зріс до дев'яти з десяти підприємств. Наприкінці 2011 р. майже всі підприємства в країнах ОЕСР були підключені до Інтернету [5].

Щоправда, подібна ситуація склалася не в усіх європейських країнах. Для постсоціалістичних країн перехідний період від командної до ринкової економіки фактично ознаменувався тим, що десятирічне нехтування інноваціями залишило країни в стороні від міжнародного науково-технічного прогресу. На сьогодні навіть найуспішніші серед них виступають як виробники масових споживчих і найпростіших інвестиційних товарів та споживачі західної високотехнологічної продукції, інформаційних і телекомунікаційних послуг. Технологічна структура транзитивних економік на сьогодні знаходиться переважно в межах третього технологічного укладу, причому якщо в найбільш успішних домінують виробництва четвертого укладу (автомобілебудування, фармацевтика, виробництво якісних споживчих товарів), то в найвідсталіших досі існує другий технологічний уклад (видобуток вугілля, виробництво чавуну, ручна праця в сільському господарстві). З усіх постсоціалістичних країн лише в Росії та Україні залишився тонкий прошарок виробництв п'ятого технологічного укладу (авіакосмічна галузь, виробництво сучасних озброєнь, ядерні технології) [4]. Так, в Україні на частку п'ятого укладу припадає лише 4,7 % (військово-космічна техніка, засоби зв'язку); четвертий уклад становить майже 42,4 % (автомобілебудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого використання, органічна хімія, виробництво і переробка нафти) і лівову частку становлять галузі третього технологічного укладу — 52,8 % (чорна металургія, електротехнічне та важке машинобудування, електроенергетика, неорганічна хімія) [6].

У розвинених країнах Європи все помітнішими стають ознаки наступних – шостого і сьомого – технологічних укладів. Шостий дає поштовх до нового етапу в розвитку медицини та біотехнологій, сьомий – до створення технологій «холодного термоядерного синтезу», що повинні докорінно змінити енергетичний потенціал земної цивілізації. Наприклад, нанотехнології з обробки матеріалів на атомному рівні вже сьогодні займають важливе місце в галузевій структурі капіталовкладень у НДДКР. Про пріоритетність цього напрямку фундаментальних розробок свідчить той факт, що лише протягом 1997-2003 рр. державне фінансування цієї сфери в Японії та США зросло майже у вісім разів, а в європейських країнах – у шість разів (з 110 млн дол. до 650 млн дол.).

Варто зазначити, що європейські країни поступаються іншим країнам за показниками інноваційного розвитку економіки. Вражаючим є той факт, що за даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності з загальної кількості патентів, зареєстрованих у світі у 2011р., китайським компаніям і приватним особам належить майже 24,6 % їх загальної кількості, американським – 23,5 %, японським – 16 %, а європейським – лише 6,7 % [7]. Цим самим компаніям і приватним особам належить нині і домінуюча частка тріадичних патентних сімей (ТПС) – патентів, які одночасно зареєстровані у трьох провідних патентних організаціях світу в США, Японії та Західній Європі. Їх розподіл зображено на рис. 1.

Так, у 2011 р. із загальної кількості зареєстрованих у світі ТПС на США припадало 26,9 %, Японію – 23,1 %, Китай – 9 %, Республіку Корея – 5,7 %. Щодо європейських країн, то вони втрачають свої позиції за показником зареєстрованих ТПС. Так частка Німеччини у загальному світовому обсязі знизилась із 12,8 % у 1995 р. до 10,3 % у 2011 р.; Франції – з 4,7 % до 4,1 %; Великій Британії – з 7,5 % до 2,7 %; Нідерландів – із 3,5 % до 1,9 %; Швеції – з 3,9 % до 1,9 %; лише частка Швейцарії залишилася незмінною – 2,2 % [8].

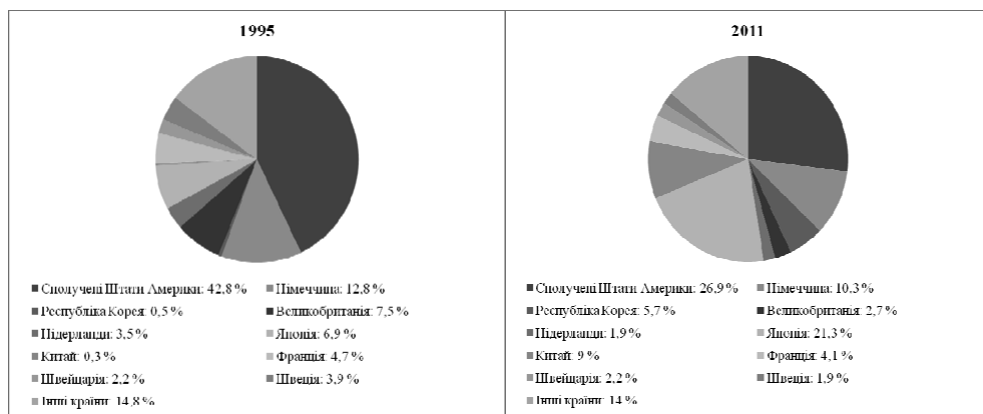

Рис. 1. Географічна структура зареєстрованих тріадичних патентних сімей у 1995 р. та 2011 роках

Джерело: [8, с. 63]

У зв'язку з цим уряди країн Європи стурбовані необхідністю активізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Додатковим джерелом коштів, що витрачаються на НДДКР, повинні стати фінансові ресурси приватних компаній. Інструментом залучення бізнес сектору до інноваційної сфери виступає Європейський інститут інновацій і технологій, заснований 23 листопада 2007 р. за аналогією до Масачусетського технологічного інституту. Цей проект став одним із головних у контексті нової науково-дослідницької та освітньої політики ЄС, зокрема щодо втілення принципу «трикутника знань» (освіта – дослідницька діяльність – інноваційне виробництво). Сучасна стратегія стимулювання інновацій ЄС орієнтована на стимулювання комерціалізації результатів досліджень і технологічних розробок, розширення ринкового попиту на інновації, посилення зв'язку академічної науки та виробництва. При цьому в інноваційній економіці ЄС усе більшого значення поряд із технологічними нововведеннями набувають організаційні та маркетингові інновації. В інноваційний процес усе активніше залучається малий і середній бізнес, але водночас зростає питома вага масштабних дослідницьких проектів наднаціонального рівня [9].

Зі зміною структури народного господарства в результаті науково-технічного прогресу, який весь час народжує нові товари, технології та навіть галузі, значною мірою змінюється структура попиту на робочу силу, тобто скорочується попит на працівників одних професій і збільшується попит на працівників інших професій.

На сучасному етапі відбувається значне зменшення частки промисловості та сільського господарства за показником чисельності працівників за одночасного зростання частки зайнятих у сфері послуг (до 70 % економічно активного населення). Протягом останніх десятиріч у країнах ОЕСР зайнятість у сфері послуг випереджала зайнятість у сфері матеріального виробництва у 24 рази.

Неухильне вивільнення робочої сили з традиційних галузей економіки на користь галузей зі сфери послуг стало об'єктивною передумовою формування у глобальній економіці сектору творчої (креативної) індустрії (creative industries). У провідних країнах світу вже сьогодні у творчому секторі зайнято від 10 до 20 % економічно активного населення. Наприклад, у Німеччині протягом останнього десятиріччя загальна чисельність індивідуальних підприємців, які займаються творчою діяльністю, зростає на 21 %, тоді як у інших сферах народного господарства – лише на 1,5 % [10].

Поглиблення диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили в Європі призводить до зростання масштабів структурного безробіття. Згідно зі щорічним звітом ОЕСР за 2013 р., для низки європейських країн структурне безробіття виступає реальною загрозою економічному зростанню, серед них: Іспанія – 18,1 % у 2012 р. (для порівняння 13,5 % у 2008 р.); Словаччина – 14,4 % (13,1 %); Греція – 13,3 % (11,2 %); Португалія – 10,7 % (8,4 %); Ірландія – 10,5 % (7,7 %); Естонія – 10,3 % (9,4 %); Угорщина – 10 % (8,6 %); Польща – 10 % (9,8 %); тоді як у середньому по країнам ОЕСР відповідний показник становив 6,9 %. Найменший рівень структурного безробіття серед європейських країн станом на 2012 р. був зафіксований у Норвегії (3,3 %). Незначний рівень можна відзначити у Нідерландах, Австрії, Швейцарії [11].

Ще одним викликом для Європи як з точки зору економіки, так і з точки зору соціальної структури суспільства, є проблема безробіття серед молоді. У доповіді МОП «Глобальні тенденції зайнятості – 2013», у якій ідеться зокрема про глобальні тенденції працевлаштування молоді у 2012 р., зазначається, що глобальна криза торкнулася найбільшою мірою саме цієї вікової групи. У всьому світі близько 75 млн молодих людей віком від 15 до 24 років є безробітними. У Європі їх кількість досягла 5,6 млн., тобто молодіжне безробіття становить 23 %, що удвічі вище, ніж частка безробітних серед дорослих. При чому близько 30 % безробітної молоді Європи не працюють більше року.

У відповідь на відповідні виклики зайнятості уряди країн Європи застосовують політику «гнучкості ринку праці». З боку роботодавців вимагається підтримка стабільної зайнятості шляхом зниження виробничих витрат і зменшення кількості звільнених працівників. Для працівників такий підхід передбачає застосування різних варіантів виплати заробітної плати, встановлення оптимального режиму робочого часу. Стимулюється зайнятість неповний робочий день шляхом охоплення соціальними гарантіями тимчасово працюючих і працюючих неповний робочий день (нововведення запроваджено з підписанням Лісабонської стратегії).

Ключовим інструментом вирішення проблеми структурного безробіття виступає мобільність робочої сили як на рівні підприємств, галузей народного господарства, так і в межах країн-учасниць Європейського Союзу. Мобільність трудових ресурсів виділено в якості одного зі важливих завдань Лісабонської стратегії [12]. Наступним ключовим фактором, який системно впливає на модернізацію економіки країн Європи, є демографічні процеси. Їх сучасними проявами виступають старіння населення, урбанізація, скорочення питомої ваги зайнятості населення. Вікова структура населення країн Європи є незбалансованою. Загрозливо зростає частка населення похилого віку, що пов'язано із досягненням пенсійного віку покоління повоєнного демографічного вибуху, зниженням народжуваності, а також збільшенням середньої тривалості життя. Починаючи з 2004 р. чисельність населення віком старше 65 років перевищила чисельність населення віком до 14 років, при чому розрив невпинно зростає. Найгірша ситуація склалася в Італії, де в 2012 р. частка населення віком до 14 років становила 14 % усього населення, а старше 65 років – 20,6 %, тоді як середня тривалість життя в країні становила 43,8 року.

Згідно з наявними прогнозами Європейської Комісії, побудованими на даних із 1975 по 2005 рр., які враховують збереження відповідних рівнів народжуваності та смертності в європейських країнах, до 2050 р. кількість дітей віком до 15 років скоротиться на 40 % (до 87 млн), а чисельність людей похилого віку подвоїться (до 169 млн осіб). Зниження народжуваності та підвищення трива-

лості життя спричинять у найближчі 50 років різке збільшення кількості людей похилого віку та зменшення загальної чисельності населення [13].

Таким чином, погіршується співвідношення між громадянами працездатного та непрацездатного віку. За оцінкою експертів для підтримання існуючої в розвинених країнах пенсійної системи необхідно на одного пенсіонера мати п'ять працевлаштованих громадян. У Західній Європі частка осіб старше 65 років у 1945 р. становила 10 % дорослого населення [14]. У 2012 р. відповідний показник по ЄС зріс до 17,8 %. При чому лише 52 % населення було працевлаштовано за відповідний період, а співвідношення між населенням пенсійного віку та працевлаштованими громадянами становило 17,8 : 52, або приблизно 1 : 3. Європа стикнулася з проблемою катастрофічного скорочення джерел, необхідних для забезпечення нормальних умов життя людей пенсійного віку.

Частково проблема дефіциту працездатного населення вирішується за рахунок мігрантів. Так, у 2011 р. природний приріст населення ЄС становив лише 0,4 млн осіб, тоді як позитивне міграційне сальдо на рівні 0,9 млн осіб становило майже 70 % загального приросту населення за 2011 рік [15]. У зв'язку з цим виникає проблема інтегрованості іммігрантів, які нерідко створюють загрози суспільному порядку та соціальній безпеці, до європейського суспільства шляхом встановлення балансу між правами іммігрантів та їх обов'язками.

Ще одним фактором модернізації економіки країн Європи виступила світова фінансово-економічна криза 2007-2008 рр., яка стала каталізатором кризових процесів і призвела до різкого зростання безробіття та скорочення державних податкових надходжень. У докризовому 2007 р. тільки в трьох із 17 країн-членів Євросони консолідований бюджет був дефіцитним, при чому маастрихтський трьохвідсотковий бар'єр був перевищений лише в Греції та Португалії. Однак у 2011 р. дефіцит консолідованого бюджету існував у 12 країнах євросони, а перевищено цей бар'єр було в п'яти країнах.

Водночас антикризові заходи вимагали збільшення бюджетних витрат для підтримки банківських систем та для стимулювання попиту (шляхом збільшення соціальних виплат та інвестицій у матеріальне виробництво). Як наслідок багато країн євросони отримали величезні борги. На початок 2012 р. борг консолідованого управління Нідерландів досяг 64 %, борг Іспанії – 71 %, Німеччини – 81,1 %, Франції – 86,6 %, Португалії – 107,4 %, Ірландії – 117,9 %, Італії – 119,8 %, а Греції – навіть 166,1 % ВВП [16].

Це змусило керівництво ЄС приймати пожежні заходи. Країни євросони домовилися списати половину боргу Греції (100 млрд. євро) та надати їй допомогу, перший транш якої становив 110 млрд. євро. Для попередження подібних катастроф у інших країнах у травні 2010 р. було створено Європейський фонд валютної стабільності (EFSF), кредитоспроможність якого становила 440 млрд євро. Основними його функціями є випуск облігацій та інших боргових інструментів на ринку з метою збору коштів, необхідних для надання кредитів країнам євросони, рекапіталізації банків чи купівлі державного боргу. Проте в липні 2012 р. фонд EFSF припинив свою діяльність. Йому на зміну був запущений постійно діючий Європейський стабілізаційний механізм (ESM) з метою забезпечення фінансової допомоги країнам-учасникам, які мають серйозні фінансові проблеми або знаходяться під загрозою таких проблем, або якщо допомога необхідна для збереження фінансової стабільності зони євро в цілому. Кредитні ресурси ESM становитимуть за різними оцінками від 500 до 700 млрд. євро, а з урахуванням співфінансування з боку МВФ загальна сума може сягнути 750 млрд. євро [17]. Таким чином, усе більше владних повноважень з питань управ-

ління національними економіками переходить на загальноєвропейський наднаціональний рівень.

Серед ключових факторів модернізації економіки європейських країн слід виокремити також перехід до нового ресурсозбережного типу економічного розвитку завдяки використанню досягнень науково-технічної революції. За рахунок упровадження новітніх технологій усуваються сировинні та ресурсні обмеження господарського розвитку. Утвердженню нового ресурсозбережного типу економічного розвитку сприяла, з одного боку, проблема вичерпності природних ресурсів і сировини, а з іншого – наростаюча необхідність охорони навколишнього середовища. Яскравим прикладом є паливно-енергетичні ресурси. Енергетична криза 1973-1981 рр., проявом якої став дефіцит нафти та нафтопродуктів, а також значне заростання цін із 2,9 до 21,7 дол. за барель нафти, сприяли впровадженню країнами-імпортерами заходів на зниження енергомісткості ВВП, а також розвідання нових родовищ на території Північного моря та Аляски.

Ще в 1980-х рр. у всіх промислово розвинутих країнах, у тому числі європейських, було розроблено заходи як на рівні уряду, так і на рівні підприємств, спрямовані на зниження енергоємності ВВП. Ці заходи стосувалися перш за все прямої економії енергії в усіх галузях економіки, включаючи житлово-комунальну сферу, поступове обмеження розвитку енергоємних галузей і технологічних процесів і переведення їх до країн, що розвиваються. Значного поширення набули енергоекономічні технологічні процеси та високі технології, поступово зростає частка відновлювальних та альтернативних джерел енергії в енергобалансах країн [18].

Висновки

У результаті дослідження визначено вплив сучасних процесів, пов'язаних із формуванням постіндустріальної економіки, становленням ресурсозбережного типу економічного розвитку, світової фінансово-економічної кризи, сучасних демографічних процесів на модернізацію економік європейських країн. Виявлено, по-перше, суттєві зрушення у структурі факторів та умовах виробництва, коли до класичних факторів долучаються інформація, знання, інтелектуальний капітал; по-друге, скорочення первинного та вторинного сектору економіки на користь сектору послуг; по-третє, поглиблення диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці, що призводить до зростання масштабів структурного безробіття; по-четверте, поступовий перехід владних повноважень з питань управління національними економіками на загальноєвропейський рівень; по-п'яте, поширення енергоекономічних технологічних процесів і високих технологій.

Література

1. Мягких О. В. Перехідні економіки в умовах глобальних трансформацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / О. В. Мягких; Д Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ. – 2001.
2. Промышленная политика европейских стран / под ред. Н. В. Говоровой. – М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2010. – 214 с.
3. Eurostat (online data code: tsdpc520) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>
4. Пашков О. С. Стратегії світогосподарських структурно-галузевих трансформацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / С. О. Пашков; Д Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ. – 2010.
5. OECD Internet Economy Outlook 2012, 04 October 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oecd.org
6. Варналій З. С. Інноваційна складова конкурентоспроможності української економі-

ки / З. С. Варналій // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць. – К. : Київський ун-т, 2008. – Вип. 15. – 379 с., С. 32-36.

7. Столярчук Я. М. Об'єктивні основи глобального економічного циклу та його механізм / Я. М. Столярчук // Вчені записки [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Д Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. А. Ф. Павленко. – 2012. – Вип. 14. – Ч. 1. – С. 230-237.

8. World Intellectual Property Indicators 2012. – WIPO, 2012. – 198 p.

9. Андрощук Г. О. Інноваційна політика Європейського союзу / Г. О. Андрощук, Р. Є. Еннан // Наука та інновації. – 2009. – № 5. – С. 85-97.

10. Поручник А. М., Сейфоллахі М. Україна – Іран : через довіру до партнерства : монографія / А. М. Поручник, М. Сефоллахі. – К. : КНЕУ, 2011. – 327 с.

11. OECD Economic Outlook, Volume 2013 Issue 1, 20 June 2013.

12. Каргалова М. В. Социальная Европа в XXI веке. Часть I. Социальный стержень Европы / М. В. Каргалова. – М. : Ин-т Европы РАН : Рус. сувенир, 2009. – 166 с.

13. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук та ін] ; за заг. ред. докторів екон. наук, професорів Д. Г. Лук'яненка та А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2011. – 703 с.

14. Евросоюз: новые проблемы, решения, перспективы. Часть I. Внутренние и внешние проблемы ЕС / под ред. В. П. Фёдорова (отв. ред.) и др. – М. : Ин-т Европы РАН: Рус. сувенир, 2010. – 138 с.

15. European social statistics – 2013 edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FP-13-001/EN/KS-FP-13-001-EN.PDF

16. Public Finances in EMU // European Economy. – 2011. – № 3. – P. 26.

17. Шишков Ю. Кризис для Еврзоны : выводы для архитекторов ЕврАзЭс / Ю. Шишков // Мировая экономика и международные отношения. – 2012. – № 6. – С. 13-22.

18. Мировая экономика : глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И. С. Королева. – М. : Юристъ, 2003. – 604 с.

УДК 339.564:005.336

Е. Є. Радченко
аспірант кафедри маркетингу та УІД,
Сумський державний університет

Визначення сутності поняття «експортний потенціал країни»

У статті проаналізовано сучасні наукові погляди на категорію «експортний потенціал країни», виявлено сутнісні ознаки та уточнено її зміст.

Ключові слова: потенціал, експорт, експортні ресурси, експортний потенціал країни.

Э. Е. Радченко
аспирант кафедры маркетинга и УИД,
Сумской государственной университет

Определение сущности понятия «экспортный потенциал страны»

В статье проанализированы современные научные взгляды на категорию «экспортный потенциал страны», выявлены существенные признаки и уточнено ее содержание.

Ключевые слова: потенциал, экспорт, экспортные ресурсы, экспортный потенциал страны.